

Osamu Dazai

Yarımcıq
insanın
etirafları

Tərcüməçi:
Ofeliya Əliyeva

qanun nəşriyyatı

太宰治

人間失格

Osamu Dazai yapon ədəbiyyatının ən tragik və sirli yazıçılarından biridir. Bu əsər onun ən gözəl, çox oxunan və avtobioqrafik romanı sayılır. Əsərin baş qəhrəmanı Yodzo uşaq vaxtlarından cəmiyyətdə özünü tapa bilməyən, ədalətsizliyi, riyakarlığı qəbul edə bilməyən gəncdir. Həyatının müxtəlif vaxtlarında xilas intihar, siqaret, içki, qadınlar və rəssamlıqda görür... Lakin yenə də həyatda heç bir şey onu sevindirə bilmir... Bütün cəmiyyətlərdə bu cür yodzolar mövcuddur. Onların acısı, ağrısı kitabda çox gözəl hiss olunur. Hadisələr o qədər dolğun təsvir olunub ki, oxucunu darıxmağa qoymur!

太宰治

人間失格

Osamu Dazai YARIMÇIQ İNSANIN ETİRAFLARI

Bakı, Qanun Nəşriyyatı, 2024, 144 səh.

Janr: fiction/roman/avtobioqrafik

Ölçü: 120x185 mm

Cild: yumşaq

Çapa imzalandı: 25.06.2023

Naşir:	Şahbaz Xuduğlu
Tərcüməçi:	Ofeliya Əliyeva
Redaktor:	Nüşabə Hüseynova
Korrektorlar:	İradə İslamova, Aygün Həsənova
Texniki redaktor:	Aygül Yelmarlı
Mətn dizaynı:	Ramin Əli
Qapaq dizaynı:	Rafael Qasım

Çapçı: Vasif Kərimov

Qanun Nəşriyyatı

İstanbul Copyright Awards-ın qalibi

Bakı, AZ 1102, Tbilisi pros., 76

Tel: (+994 12) 431-16-62; 431-38-18

Mobil: (+994 55) 212-42-37

e-mail: info@qanun.az

www.qanun.az

www.fb.com/Qanunpublishing

www.instagram.com/Qanunpublishing

ISBN 978-9952-38-796-4

© Qanun Nəşriyyatı, 2024

© 1948 by Osamu Dazai

Bu kitabın Azərbaycan dillinə tərcümə və yayım hüquqları "Qanun Nəşriyyatı"na məxsusdur. Kitabın təkrar və hissə-hissə nəşri "Müəlliflik hüququ və əlaqəli hüquqlar haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa ziddir

Ön söz

Mən onun üç fotosəkilini görmüşdüm. Birində on yaşı olardı. Kobud kətandan olan zolaqlı hakamada¹ bir oğlan, çoxlu bacısının (çox güman ki, doğmaları və əmiqızılarıdır) əhatəsində bağçada, gölməçənin fonunda şəkil çəkdirib; başını sola doğru əyib. Üzündə eybəcər təbəssüm oxunur. Mən məhz “eybəcər” sözünü işlətdim, hərçənd, biganə insanlar, yəni nəyin gözəl, nəyin çirkin olduğuna fikir verməyənlər, fotosəkilə baxaraq “Nə şirin oğlandır?!” da deyə bilərlər. Özü də bu, sadəcə, nəzakət xətrinə deyilməyəcəkdi. Çünki təbəssümdə “şirin” sözü ilə uzlaşan nəşə vardı. Lakin gözəllik haqqında azacıq anlayışı olanlar, çox güman ki, “çirkin uşaqdır” deyə mızıldanacaq və bəlkə də, fotosəkili kənara tullayacaqlar. Sanki əllərində kağız parçası deyil, tırtıl tutublarmış kimi.

Həqiqətən də, bu gülümsəyən oğlana nə qədər çox baxırsansa, adamda bir o qədər xoşagəlməz təəssürat oya-

¹ Hakama – ətəyə oxşayan uzun, qat-qat kişi şalvarı

dır... Axı bu, heç təbəssüm də deyil. Oğlan qətiyyəən gülümsəmir. Bir qədər də yaxından nəzər salaq. Yumruqları sıxılıb – adam gülümsəyəndə yumruqlarını bu cür sıxa bilməz. Meymun. Təbəssümlə büzüşmüş meymuna-bənzər sifət. Təbəssüm illüziyasını məhz eybəcər qırışlar yaradır. “Qırışlı uşaq” – bu oğlan haqqında məhz bunu demək istəyirsən. Şəkil adamda qəribə təəssürat oyaqdır. Belə demək olarsa, oğlanda sanki iyərənc nəşə var. Çünki şəkllə baxdıqca insanda ürəkbulanma əmələ gəlir. Ömrümdə belə qəribə sifətli uşağa rast gəlməmişəm.

İkinci şəkil də adamı heyrətləndirir: bu qədər dəyişməmək mümkündürmü? Burada o, artıq tələbədər, bəlkə də, orta məktəb şagirdidir – bunu dəqiq söyləmək çətindir, amma dərhal gözə çarpan budur ki, o, əməlli-başlı dəyişib və yaraşlıq olub. Lakin yenə də, nə qədər qəribə olsa da, bu şəkildə də sanki cansızdır. Əynində tələbə (yaxud şagird) forması var, döşünün üstündəki cibindən ağ dəsmal görünür; ayağını ayağının üstünə aşıraraq hörmə kürsüdə oturub yenə də gülümsəyir. Fərqli bundadır ki, burada artıq meymunu xatırlatmır. İndi təbəssümü daha zərifdir. Amma istənilən halda adi insan təbəssümündən yenə də fərqləndirən nəşə var. Gəncdə dəliqanlıq hiss olunmur. Sanki həyat eşqi, əsl real varlığa xas xüsusiyyətlər ona yaddır; təbəssümündə hətta quş da deyil, lələyin, bir vərəqin yüngüllüyü hiss olunur. O, başdan-ayağa süni təsir bağışlayır. Xüsusi yaradılış?! Amma yox. Riyakar da

deyildi. Bəslənmiş də görünmürdü. Şübhəsiz ki, pijon da deyildi. Bu simaya diqqətlə baxdıqda nəşə xoşagəlməz, canavardan, hansısa yırtıcıdan törəmə varlıq yada düşürdü. Mən heç vaxt belə qəribə, lakin gözəl simalı gənc görməmişdim.

Nəhayət, üçüncü fotosəkil. Ən maraqlısı budur. Yaşını müəyyən etmək qətiyyəni mümkün deyil. Başı tamamilə ağarmış vəziyyətdədir. Səliqəsiz otağın bir küncündə oturub (divar kağızının üç yerdən cırıldığı aydın görünür), əllərini balaca hibaçının¹ üzərinə tutub qızdırır. Bu fotoda artıq gülümsəmir. Üz cizgiləri, ümumiyyətlə, ifadəsizdir. Belə təəssürat yaranır ki, əllərini ocaqda qızdıran gənc yavaş-yavaş sönmək üzrədir. Bu şəkllə baxanda adamı kədər bürüyür – dərin bədbəxtlik hiss olunur. Amma onda məni heyrləndirən başqa sirli nələrə də var. Üzü iri planda çəkildiyinə görə diqqətlə nəzərdən keçirə bilirdim – qırıqlar içində olan sadə alın, qaşlar, gözlər, burun, ağız... çənədə xüsusi heç nə yoxdur... Ah, budur: bu sifət nəinki cansızdır, onda həm də heç bir qabarıq əlamət, cizgi yoxdur. Buna görə də hafizədə iz qoymur. Mən elə şəkllə baxdığım andaca gözlərimi yumub onu təsəvvürümdə canlandırmağa çalışıram, amma heç nə xatırlaya bilmədim. Divarlar, ocaq gözümün önündədir, ancaq bu divarlar arasındakı insanın üz

¹ Hibaçi – yapon evində ənənəvi isitmə vasitəsi olan döşəmədəki ocaq

cizgilərini yadıma sala bilmirəm. Bu cür simanın portretini çəkə bilməzsən. Ağılıza heç karikatura da gəlməz. Gözlərimi açıram, yenidən baxıram – yox, hafizəmdə heç nə yoxdur, üzü heç cür yadda saxlaya bilmirəm. Bu hal dəhşətli dərəcədə xoşagəlməzdir, adamda qıcıq vardır, baxışlarını ondan yayındırmaq istəyirsən.

Onun çöhrəsində ya ölüm möhürü, ya da üz ifadəsini əvəz edən, onun yaratdığı təəssüratda əsas amil olan başqa nəşə var idi (insan bədənində yapışdırılmış yük atının başını təsəvvür etməyə çalışın). Hər halda bu insanda nəşə var idi ki, fotoya baxanda istər-istəməz diksinirsən, ikrah hissi yarandığını hiss edirsən.

BİRİNCİ DƏFTƏR

Mənim bütün həyatım utanclardan ibarət olub. Mən hələ də anlaya bilmirəm ki, nədir axı bu insan həyatı... Mən kənddə – ölkənin şimal-şərqində anadan olmuşam. Qatarı ilk dəfə artıq böyük oğlan olanda görmüşəm. Dəmir yolu keçidləri mənə xarici üslubda, mürəkkəb, qəribə şıltaqlığa uyğun tikilmiş attraksionları xatırladırdı. Bu keçidlərdən dəfələrlə istifadə etməyimə baxmayaraq, özümü heç cür onların məhz yollardan təhlükəsiz keçmək üçün lazım olması fikrinə alışdırma bilmirdim. Hər dəfə estakada ilə yuxarı qalxanda da, enəndə də bunu maraqlı əyləncə kimi qəbul edirdim. Mənə elə gəlirdi ki, onlar sadəcə, dəmiryolunun ən arzulanan xidmətlərindən biridir. Lakin sonradan estakadanın reyslər üzərindəki körpüdən başqa bir şey olmadığını, yəni onun yalnız fayda və mənfəət güdən məqsədlər üçün tikilmiş qurğu olduğunu biləndə, onlara olan bütün marağımı itirdim.

Onu da xatırlayıram ki, uşaq vaxtı metronun şəklini kitabda görəndə də uzun illər onu praktiki zərurətdən

yaranan nəqliyyat vasitəsi deyil, maraqlı əyləncə növü hesab etmişdim: yerin altında qatarla getmək gözəl deyilmi?

Mən zəif uşaq olmuşam, tez-tez xəstələnirdim. Xəstə vaxtlarımda yatağımdakı döşək, yorğan, yastıq üzlərini seyr edərkən onların darıxdırıcı rəngdə olduğunu düşündüm. Yalnız iyirmi yaşına çatanda belə şeylərin praktiki ehtiyac olduğunu dərk etdim və bu məni çox heyrləndirdi.

Həmçinin, aclığın nə olduğunu da bilməmişəm. Yox, heç vaxt maddi sarıdan ehtiyac görməyən ailədə böyüdüyümə görə deyildi, sadəcə, aclıq hissi mənə tamamilə yad idi. Qəribədir, uzun müddət ərzində mədəmə bir şey getməsə, yemək yadıma da düşmürdü. Məktəbdə oxuduğum illəri xatırlayıram: dərstdən evə qayıdanda hər kəs başıma fırlanırdı: “Yəqin, acsan? Bilirik, bilirik, özümüz də məktəbli olmuşuq və dərstdən sonra acmağın nə demək olduğundan xəbərimiz var. Bəlkə, şirin natto¹ istəyirsən? Bəlkə, biskvit? Çörək də var”. Anadangəlmə yaltaq olduğuma görə “Acmışam” deyib ağzıma on lobya atardım. Halbuki, aclığa oxşar heç nə hiss etmirdim.

Ümumilikdə, mən qətiyyəən az yemirəm, ancaq nə vaxtsa ac olduğum üçün yediyimi xatırlamıram. Nadir, ləziz hesab etdiyim təamları yeyirdim. Məni qonaq edəndə çox yeyirəm, hətta yeyə biləcəyimdən də artıq. Amma

¹ Natto – cücərmiş soya dənələrindən hazırlanan yapon yeməyi

uşaqlıqdan evdə ailəmlə bərabər yemək mənim üçün ağır vəzifə idi.

Kənddəki evimizdə yemək süfrələrini, naharları xatırladıqca məni tər basır. Mənzərə belə idi: alçaq masalar iki cərgə düzülürdü. Hamı – ailədə on nəfər idik – bir-biri ilə üzbəüz, hərə öz masasının arxasında otururdu. Ailənin ən kiçiyi olduğuma görə mən sonuncu masanın arxasında əyləşirdim. Otaq alaqqaranlıqdır, hamı dinməzəcə, kəlmə də kəsmədən yeyir. Bizim ailədə köhnə adətlərin qorunub saxlanıldığını, həmişə eyni yeməklərin hazırlandığını, heç kimin ləziz və dəbdəbəli yemək arzusunda olmadığını nəzərə alsaq, ailə naharlarının getdikcə mənə daha da dəhşətli görünməsinin səbəbi aydın olurdu. Mən alaqqaranlıq otaqda masamın arxasında oturub soyuqdan titrəyərək ağızıma bir ovuc düyü dolduran zaman beynimi bu suallar deşirdi: insanlar niyə hər gün üç dəfə yemək yeyir? Özü də niyə belə qəmgin simalarla? Bəlkə, qida qəbul etmək, sadəcə, ritualdır və məhz buna görə ailənin bütün üzvləri həmişə eyni vaxtda gündə üç dəfə (!) məcburən alaqqaranlıq otağa yığışıb, masaları bərabər düzüb kefsiz yemək yeyirlər? Hətta xoşlarına gəlməsə belə yeyirlər. Hərdən ağılıma gəlirdi ki, bəlkə, nahar, əslində, bizim evdə yaşayan ruhlar üçün edilən dualardır?

“Yeməsən, öləcəksən!” – mənə belə deyirdilər. Bu ifadəni hədə-qorxu kimi qəbul etsəm də, həmişə məndə narahatlıq və qorxu yaradırdı. “Qidasız insan ölür, insan

yemək üçün işləyir. Mütləq qida qəbul etmək lazımdır”... Bundan məntiqsiz fikir eşitməmişdim.

Bütün bunlardan belə nəticəyə gəldim ki, mən insanın bu dünyada məramını anlaya bilməmişəm. Mənim xoşbəxtlik anlayışım başqalarının başa düşdüyündən fərqlənirdi. Bu isə məni gecələr yatmağa qoymayan, dəli edən narahatlıq mənbəyinə çevrilirdi. Beləliklə, özümü necə hiss edirəm: xoşbəxtəmmi, yoxsa yox? Hələ uşaqlıq illərimdən insanlar mənə tez-tez “bəxtəvər” deyirdilər. Mənə isə əksinə, elə gəlirdi ki, mənim cəhənnəm dolu həyatımdan onların həyatları daha firavandır.

Hərdən mənə elə gəlirdi ki, dərdlərimdən heç olmasa biri yaxınlarımdan hansı birində olsaydı, dözə bilməzdi, çökərdi.

Başqalarına, yaxınlarıma nəyin nə dərəcədə əzab verdiyini təsəvvür etmək mənim üçün həmişə anlaşılmaz olub. Bəlkə, bu həyatda, doğrudan da, real olan yalnız aclıq əzabıdır ki, onu da sadəcə, qarnı doyuzdurmaqla həll etmək mümkündür? Bəlkə, ən dəhşətli cəhənnəm əzabı elə budur və o mənim ruhumu kül edən digər əzablardan heç də yüngül deyil? Belədirsə, niyə kimsə öz həyatına son qoymur, aqlını itirmir, dəli olmur? İnsanlar çarəsizliklərini düşünmədən siyasətdən danışırlar, ondan-bundan qeybət edir və müxtəlif sınıntılara qarşı mətanətlə mübarizə aparmağı bacarırlar... Bəlkə, onlara bu dərəcədə ağır deyil? Yoxsa onlar öz qüsursuzluqlarına inanan, heç nəyi

sorğulamayan mükəmməl eqoistlərdir? Belədirsə, onlar üçün yaşamaq, həqiqətən, çox asandır. Yəni doğrudanmı, bütün insanlar belədir və hər kəs özündən məmnundur? Anlamıram... Həqiqətənmə, onların hamısı gecələr dərin yuxuya gedir, səhərlər gümrəh oyanırlar? Onlar necə yuxular görürlər? Küçə ilə gedərkən, görəsən, onlar nə barədə düşünürlər? Pul?! İnanmıram tək bu barədə olsun. İnsanların yemək üçün yaşadıklarını eşitmişəm, amma indiyədək eşitməmişəm ki, onlar yalnız pul üçün yaşasınlar... Hərçənd, hər şey ola bilər. Yox, bunlar hamısı mənə anlaşılmaz gəlir... Bunlar haqqında nə qədər çox düşünürdümsə, bir o qədər az anlayırdım və narahatlığım daha da artırdı. Üstəlik, mənim hamı kimi olmağım qorxusu. Mən bütün dünya ilə ünsiyyət qurmaq iqtidarında deyiləm. Axı insanlarla nəyin müzakirəsini apara bilərəm? Özü də necə?! Bilmirəm...

Birdən ağılıma belə bir fikir gəldi: mən təlxək olmayıyam. Bu özümlə insanlar arasında körpü qurmaq üçün son cəhdim olacaq. Onların qarşısında nə qədər qorxu keçirsəm də, sonuncu bağın qorpmasına imkan verə bilməzdim. Belə alındı ki, təlxəklik mənimlə bütün digər insanlar arasında yeganə birləşdirici bağ oldu. Ümitsizlik ruhuma əzab verdiyi halda üzümdəki süni təbəssüm simamı tərk etmirdi. Təlxəklik olduqca böyük səy tələb edirdi – mən özümü sanki uçurumun kənarında hiss edirdim və hər an oradan üzəşağı yuvarlana bilərdim.

Bəli, uşaqlıqdan doğmalarımın necə yaşamaları, nələrə əhəmiyyət vermələri, nə düşünmələri barədə heç bir təsəvvürüm yox idi. Amma onların sönük həyat tərzini ilə barışa bilmirdim. Yəqin, buna görə təlxəklik etməyi çox gözəl öyrənmişdim. Bu, necə və nə vaxt baş verdi, bilmirəm, amma lap kiçik yaşlarımdan bir dəfə də olsun, doğru danışmamaq qabiliyyətinə artıq yiyələnmişdim.

Budur, ailəmlə çəkirdiyim fotosəkil: hər kəsin üzündə ciddi ifadə var. Yalnız mənimkində, əlbəttə ki, əyri bir təbəssüm. Bu da saxtakarlıqdır, doğrudur, uşağa xas şəkildə olsa belə, amma hər halda kədərli dir.

Mən heç vaxt ailə üzvlərimə cavab qaytarmırdım. Hərçənd, onların deyilməyi göy gurultusuna bənzər əks-səda təəssüratını yaradırdı ki, bu da məni dəli edirdi. Mən onların nitqlərinin ümumbəşəri həqiqətləri ifadə etdiyinə inanırdım, sadəcə, onlara uyğunlaşmağa təqətim yox idi və yəqin ki, ömrümün sonunadək də mən insanlarla birlikdə yaşaya bilməyəcəkdim. Ona görə də heç vaxt mübahisəyə girişməz, bəhanə gətirməyə çalışmazdım. Elə ki kimsə mənə acıqlanırdı, dərhal günahımı etiraf edirdim. Bütün danlaqları səssizcə qəbul edirdim. Amma bu mənə çox baha başa gəlirdi! Bəzən, sözün əsl mənasında, dəli olurdu.

Təbii ki, danlanmaq heç kimə xoş deyil, amma mən qəzəblə təhrif olunmuş insan simasında əsl heyvani mahiyyəti görürəm və bu cür insan mənə şirdən, timsah-